



ПОЗОРИШТЕ.



УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Издаје свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. — Прегплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичином стану, у Новоме Саду.

НЕШТО О ДРАМСКОМ ПЕСНИШТВУ.

Драмско је песништво жив савез лирског и епског песништва. Из тог споја настаје жива слика, из тог споја настаје радња.

Драма је дакле прави покрет у песништву, којем, до душе, песник прописује границу, слаже склад, и удешава правац, али песник не говори сам, он нам не износи својих рођених осећаја, он не нанизује само прошле згоде, већ нам приказује живе особе, које, пробуђене његовим заносом, мисле, осећају и раде.

Воља је покретач драмске радње, воља, која се јавља у радњи. Са свим је природно, да се према простору и времену, које драму ограничава, не може драмска радња изнети пред свет до најмањих ситница, и у том случају истиче се епски елемент драме, т. ј. опис или приповетка, а то бива у драми врло често, кад се неприказан важан предмет описује или важан догађај приповеда. Не може се сваки прошли мотив приказати живом сликом. Отело н. пр. приповеда пред млетачким сенатом све невоље своје младости. Може ли се све то изнети на позорницу? Терамен описује живо смрт краљевића Хиполита крај разјареног мора. Може ли се на позорници приказати сила непутонова, бесни хатови, који за собом повлаче разлупана кола и краљевића? Не може.

Погледом на целину песмотвора и јединства радње, епска је приповетка од велике важности. Али и лирска истиче се кадшто силно у драми.

Осећај или страст јавља се лирским начином. Ми не можемо да на наше очи гледамо све осећаје и страсти у великим сукобима; поједине особе износе нам их радњом или речју. Али нити сме песник сувише истицати свој рођени осећај, јер тиме губе карактери драме своју силу и индивидуалност, нити сме једна особа описивати на широко осећаје друге особе, јер се тим уни-

штује драмски живот. Чин човеков је језгра драмске радње, његов је извор слободна воља. По вољи својој бори се против силе светске, а отпор његове воље против света, против неодољиве нужде, чини драмски сукоб.

Од те слободне воље зависи и она последња одлука, из које постаје катастрофа. С тога колебање, страх не приличи главном карактеру у драми: јунак мора да је активан. Случај, т. ј. неслућен, ненадан догађај са свим независан од воље главних особа, дозвољен је, до душе, у драми, али никад — нарочито у озбиљној драми — не сме решавати саму радњу. У комедији оправдан је пре, јер случајем настају контрасти, а контраст је управо душа комике. У радњу стичу се сви чинови појединих особа, те тако настаје колизија, настаје живот. Али како чин зависи од слободне воље, тако се управља воља према људи и природи, према карактеру појединаца. У епу може се карактер подробно развијати, али не може у драми према живости и брзини радње, а и за то, што у исто време, на истом простору раде више људи заједно. У драми дакле мора бити нацртан карактер кратким, али лапидарним слогом.

Драмски карактер мора бити знаменит и доследан.

Знаменит у толико, да га песник узвиси, идеалишући га до већег значаја, било то у добру, било у злу. Оличена врлина или мана није драмски карактер. На позоришту немају места ни анђели ни ђаволи у облику људском.

Доследан у толико, да се слаже са реалним светом, са природом у погледу века, народности и т. д., и да се течајем радње не мења без свакога разлога. Ваво не може се у један пут прометнути анђелом.

Радња свију особа у драми тежи једној цели. С

тога су и међу собом све особе везане. Осим тога је радња драмска ограничена временом и простором. Према томе је главна особина драме јединство, нарочито јединство радње. Сви карактери у драми раде на томе, да се драмска радња реши концентрично. Погрешка је, дакле, ако у драми има више радња, које без сваке свезе теку усноред, али погрешка — да како више техничка — била би и то, да радње појединих особа теку засебице. Тако би настао низ слика, а никако складан песмотвор.

Теоретици наводе и јединство времена и места. Старија француска драма држи се тога строго, те нам приказује велике револуције за време од 24 сахата у једној соби. Шекспир

на против скаче за један тренут ока преко мора и гора. Код њега од почетка до свршетка радње пролазе године и године.

Ни једна ни друга од тих крајности није природна. По важности својој и према природном развиту може радња трајати и дуже времена, али никако читаве векове, јер би тада нестало јединства радње. Поједини одсеци радње могу се развијати и на различитим местима, али се у кратким одсецима радње не сме мењати место из ненада, јер драмска слика није калеидоскоп. Најзгодније је, кад се драма тако удеси, да се у њој не мењају места у призорима једнога чина.

(Наставиће се.)

ПОСТАНАК НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У ЗАГРЕБУ.

(Свршетак.)

Те је чланке превео др. Људевит Гај на хрватски, па их је штампао у својим новинама. Уједно сам тражио и врбовао хрватске дилетанте, с којима сам мислио да по каткад приредим по коју представу на хрватском језику. Тад ми рекоше, да се тамо негде у Србији, чини ми се у Нишу или Београду, врзе неко српско позоришно друштво, које у оним варварским крајевима не може да нађе публике за драму, па с тога ни опстанка себи, те би радо дошло у Загреб, где свет воли позориште. Брзо се нашло родољубивих добротвора, који су пружили трошкове за сеобу, те тако позovem ту српску дружину, да дође у Загреб.*)

Дружина приспе најпосле — а изгледала је та дружина, као оно ђаци Карла Мора, кад је од њих у чешким шумама организовао разбојничку чету; — били су то скроз лепа млада људи у најшаренијем словенском народном оделу, по највише ђаци, који су напустили богословију или права, па су изабрали овај начин гладовања.

*) То је била она иста позоришна дружина, која је г. 1837. поникла у Новоме Саду и која је после давала представе у Земуну, Панчеву, Београду, Загребу, Карловцу и Сиску. Чланови су те дружине били: М. Брежовски, Пера Коров, Јова Капдеморд, Ђ. Анастасијевић, Стева Карамат, Тома Исаковић, Сока и Ката Јовановићева, Сава Пурђе и Ђ. Грујић. Ова је дружина отишла у Загреб 1840. год. на позив загребачке читаонице, која јој је послала 1000 форината у име путнога трошка. — Ур

Мушкарци су дакле били прилично заступљени, и ма да нису били баш уметници, ипак су више вредили од дилетаната, јер су бар имали рутине. Али са женскима било је веома траљаво. Са српском дружином дошле су само две глумице, које су те по изгледу, говору и држању свом потсећале, да су пређе биле келнерке у каквој сеоској гостионици; а већ на првој проби видело се, да се могу употребити само за споредне улоге. Хрватском народном позоришту претила је дакле велика опасност. Јер како ће се представљати оно неколико комада — већом страном народно-патриотске драме из хрватске повеснице — из којих се тада састојао хрватски репертоар, кад нема прве јунакиње ни љубавнице, као најскромнијег захтева. У тој невољи понуди се један члан мога друштва, да и мени и хрватској позорници помогне у нужди.

Госпођа Вагијева, даровита кћи глумца Река у Лавову, била је код мене ангажована као прва љубавница, па се понудила, да учи и приказује улоге на хрватском језику. То је било тешко подузеће, али је она имала ванредно добро памтење, а у неколико јој је била олакшица и то, што је знала пољски говорити, јер је одрасла у Лавову. Гђа Вагијева одговорила је своме задатку доиста дивним начином, учила је гвозденом вољом улоге од 12 до 15 табака велике на хрватском језику на изуст, само је искала да јој

се свака реченица преведе и расјасни, да би могла знати, где ваља што нагласити. Те тако су народно-хрватске представе, уз пожртвовање гђе Вагијеве, уз моје декорације, гардеробу, корско особље и оркестар, — сјајно инсценисане и одигране. Народњачка публика пливала је од

усхићења, а мађарска странка беснила. Српски глумци су ванредно одликовани, а гђа Вагијева добила је, у знак признања њеног пожртвовања, силне богате поклоне и скупоцене дарове.

И тако су се целог лета давале на изменце немачке и хрватске представе. — 9 —

И И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Очина маза“, слика из живота у 3 чина а 6 слика, с певањем, написао Адолф Л Аронж, превео Сава Рајковић.)

На св. Јована прешао је Л Аронжев „Mein Leopold“ у краткоме року по други пут преко наше позорнице. Није прошло од премијере му ни пет пуних недеља, а већ се пожurio, да ове сезоне још отме једно вече. Да му овде код нас баш тако не цвета цвеће, као онде, где је неко време био, што но тамо кажу Kassamagnet или Zugstück, — како ли то већ тепају, — то се видило по релативно слабијој посети тога вечера. Међу тим ако се и није баш погинуло од жеље за њим, ипак је био добро дошао и лепо дочекан. А добро ће доћи и лепо бити дочекан и даље све донде, до год буде доносио тако верне слике, као што је стари Вајгл Лукићев, Ема М Рајковићке, Штарке Ружићев и Добриновићев Мелмајер. А уз то још при данашњој конштелацији „Очина маза“ појавом својом на позорници чинила је и нехотице акт чистог хуманитета, јер даде даровитом младом глумцу Барбарићу, ако ништа друго, а оно бар прилике, да се у опште на позорници и јави. Та Барбарића и дар и појава и орган квалификују за честитог, ајде да рекнемо — ученика; с „Леополдом“ бар за цело да није заслужио прекора учитељског.

Нашли смо се већ у замерању, па хоћемо још „Очиној мави“ да замеримо, што даје онолико слободе слушкињи Мини. Отела се та, па не зна, шта је доста, те се забунила чак и у патетичан неки тон, а кад се Д. Адамовићева пусти у патос, коме онда горе, него — публици.

П О З О Р И Ш Т Е.

* (Народно позориште у Загребу.) „Нар. Нов.“ пишу: „7. јануара представљала се „Аида“. Приказ те опере може се сматрати једном од бољих представа у овој сезони. Сви певачи потакнули су опћинство на свеопће повлађивање и плескање. Господин Веснавијани усавршује се као Аманасро све то више, те је и славио потпуну победу. Његов звонки глас великога опсега разлегао се по читавом позоришту, особито у дуету са Андом на Нилу. Призор тај спада погледом на попев као и погледом на инструментацију, међу најоригиналније композиције — певао је толиком силом, да је опћинство било управо занесено, те га је три пута узастопце иза-

звало. Он је толиким жаром певао, да смо у њему збиља видели слику несретна заробљена раскраља етиопскога и оца, који своју кћер не појми, кад оклева да пристане на оно средство, што га је он изабрао, да предобије изгубљено престоље и домовину.

У овој представи први пут било је, што се балет у другом и трећем чину испустио; на место прекрасне балетне музике чули смо један монстр-акорд од једнога краја оркестра до другог краја, што су га извели сви чланови оркестра, а за тим прелаз у попев. Ми не знамо, с којег је равлога управа јуче избрисала балет, а да ли кани и у будуће тако. Ако то чини ли ради штедње, то се с отим не слажемо, јер кад је једном трошак учињен за балет, набавом лепога балетнога одела и кад је уложен труд учења, нема равлога за што сада штедити, па је то очито назадак представе, која је тиме окрњена, те би боље било, да се „Аида“ ни с почетка није балетом представљала.

8. јануара чули смо после петонедељне станке дражесну оперету „Анго“. Гђица Вормастинијева напредовала је лепо у певању; исто тако задовољава нас сада њен прелаз из једнога регистра у други, који из далека није више тако оштар као код првих представа. Што нам се свиђа код госпођице, то је јасно изговарање речи, кад пева, и сигурност гласа, кад започиње. Само би требало, да госпођица свраћа своју позорност на што бољу игру. Г. Дескашев био је при добром гласу; види се код њега и довољан напредак у игри; врло добро успео му је дует у првом чину са гђицом Вормастинијевом. Гђица Фримелова била је нешто слабија у гласу; најсретнији њезини моменти били су код ансамбла на свршетку другог чина уз мелодиозни валцер и у свадљивом дуету на свршетку трећег чина; ту је гђица збиља дражесна. Комички трифолуим Сајевић, Антон, Бан — Ривидијер, Помпоне, Гревен — забављао је читаво позориште, особито галерију, која је синоћ први пут после злосретне бечке катастрофе дупком пуна била. На посе истакнуо се синоћ господин Антон као млинар својим хумором и драстичном игром у дуету трећег чина, што га пева са г. Сајевићем. Овај дует морао се услед бурнога повлађивања опћинства поновити. Зборови били су добри, само збор завереника могао је бити прецизнији.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

33. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 24.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 12. ЈАНУАРА 1882.

ПРВИ ПУТ:

ОКАЉАНО ПОШТЕЊЕ.

КАРАКТЕРНА СЛИКА У 3 ЧИНА, НАПИСАО БОРМАН РИГЕН, ПРЕВЕО С. РАЈКОВИЋ.

О С О Б Е:

Роберт Велс, творничар	Лукић.
Каролина, његова жена	Д. Ружићка.
Вили } њихова деца	* * *
Мина }	* * *
Клара	Л. Хаџићева.
Анзелм Ренцијус	Банковић.
Франз Ренцијус, капетан	Добриновић.
Густав Рол, морнарски официр	Димитријевић.
Барански	Ружић.
Милер, пословођа	Јовановић.
Собарица	Д. Адамовићева.
Слуга	Рашић.

Догађа се у велсовој кући.

У среду 13. јануара по други пут: „ВЕЛИКОВАРОШАНИ.“ Шала у 4 чина, написао др. Ј. Б. Швајцер. превео П. Ј. Мостић.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 сахата пре подне и од 3—5 сахата после подне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК ОКО 10 САХАТА.